

Ali je na kak način zavestno in poudarjeno ponovil prošnjo, ki se začenja v zaključnem verzu dvanajstega soneta in ki hkrati začenja tudi trinajsti. In še: kako bi bil mogel to storiti? Pri tem premišljevanju sem se nekoč vendarle vprašal, ali ni prijem zavestne in poudarjene ponovitve vendarle kako vsebovan že v Prešernovi formulaciji? Se pravi, ali ne ponavlja Prešernov verz zavestno in poudarjeno njegove prošnje vnovič in zadnjič, če na primer naglasim v njem namesto katere druge besede njegovo prvo besedo »naj«?

*N a j pesmi milost tvoja vsaj obsije,
ki 'z njih hladiti rane si skeleče,
poet tvoj nov Slovencem venec vije.*

(Zadnji stih ima seveda cezuro po tretjem zlogu, kakor začetek soneta O, Vrba). Ali ne ustreza stih s tem poudarkom vendarle zahtevi, ki jo imamo do njegovega zaključnega pomena v tej kompoziciji? Menim, da skoraj povsem. In ta naravna rešitev, do katere sem se prikopal po nenaravno dolgem razmišljanju, me nemara opravičuje pred Prešernovim spominom in pred Župančičem tako zaradi bridkosti, ki sem mu jo povzročil s svojo ne čisto natančno analizo, kakor tudi zaradi tega, ker sem izgubil iz spomina njegovo zanimivo formulacijo Prešernovega stiha. Opraviči pa naj me tudi pred vsemi, ki sem jih s svojim zapisom v Dnevnikih navedel na krivo misel o Prešernovi mojstrovini.

Josip Vidmar

K DVEMA ČLANKOMA ANTONA DEBELJAKA

(O dadaizmu, LZ 1922; Suprerealizem, LZ 1925)

Članka Antona Debeljaka, ki ju obravnava ta zapis, se ukvarjata z literarnima gibanjema, ki sta bili v našem

revialnem tisku med vojnama zelo slabo registrirani. Imata značaj poljudnih informacij, temeljita na pisanju francoskih časnikov in revij, a se ne odrekata sodbam o pomembnosti gibanj. Slovenski slovstveni raziskovalci so ju doslej navajali kot znamenje, da je bilo slovensko beroče občinstvo kljub vsemu precej na tekočem s sočasnim avantgardnim literarnim dogajanjem v Franciji, niso pa preverili zanesljivosti Debeljakovih informacij. Natančnejši pregled pa v člankih zasledi zanimiva naključja ter pomote večjega obsega, ki jih bom, ob navajanju najbolj nujnih podatkov iz zgodovine francoskega dadaizma in nadrealizma, na kratko popisal.

Sestavek O dadaizmu razmeroma obsežno poroča o pariškem obdobju gibanja, kot ga je kronist pač lahko spoznal iz naključno izbranih francoskih časopisov. Tokrat me ne zanimajo vzroki, zakaj v njem ne najdemo imena Tristana Tzaraja in zakaj ni omenjena vsaj züriška začetna faza, bolj pomembno je, da sta v njem prvič navedeni imeni Andréja Bretona in Philippa Soupaulta in hkrati, kot »vzorec dadaistovske umetnosti«, dvoje njunih kitic, ki zanju Debeljak ne pove, od kod ju citira. Gre za odlomke iz Magnetičnih polj (*Les Champs magnétiques*), dela, v katerem sta Breton in Soupault prvič sistematično aplicirala tkim. avtomatično pisavo, postopek torej, ki je postal eden temeljnih v prvem obdobju nadrealizma in ki zanj velja Bretonova definicija iz Manifesta: »Narek misli ob odsotnosti vsakršnega nadzorstva, ki bi ga izvajal razum, zunaj slehernih estetskih ali moralnih predsodkov«. Delo je bilo prvič objavljeno v zadnjih treh številkah revije *Littérature* leta 1919, v knjižni obliki pa naslednje leto. Magnetična polja ob natisu sicer niso zbudila nobene pozornosti, a čas objave — namreč: še pred Tzarajevim prihodom v Pariz — je bil zelo zgovoren v pravdi o odvisnosti nadrealističnega

gibanja od dadaizma. No, Debeljakov sestavek nevede in nehote prenaša to pravdanje tudi na naša tla, še posebej, ker za primerom dadaističnega pisanja navede še razlago: »Rečena gospoda se v samoti že več let udajata nekakšni blaznosti, ki ju tira v besedno bruhanje, pri katerem izrazi vro, vrvarajo, se zadevajo in prepletajo v nenavadni zmedici«, kar je rahlo ironiziran opis sproščanja govornice misli, priljubljenega sredstva nadrealistov v prvih začetkih. Glede na to, da tedaj še ni prišlo do razcepa med Tzarajem in Bretonom in da so si bili postopki dadaistov in kasnejših nadrealistov v tistem času na las podobni, ni čudno, da Debeljak hkrati poroča o končni fazi enega in o začetkih drugega gibanja.

Sestavek Suprerealizem je bil objavljen v 4. številki LZ 1925, se pravi v času, ko je gibanje z različnimi razglasi in pamfleti, predvsem pa z Bretonovim Manifestom, dovolj odločno opozorilo nase, imelo pa je že tudi lastno glasilo *La Révolution Surréaliste*. Debeljak je nadrealiste navajal sicer že dva meseca prej, v oceni zenitističnega romana Marjana Mikca: *Fenomen Majmun*, in pri tem omenjal »svečani in siloviti manifest«, v resnici pa citiral iz nekega drugega, čeprav ne dosti manj pomembnega nadrealističnega razglasa. To je seveda podrobnost, zanimiva le za najbolj zagrizene odmevoslovce; pomota, ki se je pripetila v članku Suprerealizem, pa je večjega kalibra. Sestavek namreč preseneča s trditvami, ki so ob današnjem poznavanju Bretonovega nadrealizma nevzdržne, tako na primer pravi, da »struja... sloni na resničnosti, se izraža s slikami, najrajši s podobami, ki jih vodi vidno, vizualno opazovanje«, malo dalje pa zvedo, da

nadrealistom ni »za sanje, za fantazijo, za podzavest«, kar je seveda vse prej kot blizu resnici o Bretonovem nadrealizmu. Seveda se takoj zastavi vprašanje, od kod Debeljaku, ki v članku sicer navaja tudi Andréja Bretona, ta, pa čeprav napačna dejstva in trditve. Izkaže se, da so temeljna opredelitev »višjega realizma«, kot Debeljak tudi sloveni novi naziv, ter podatki, ki sem jih navedel, povzeti iz revije »Surréalisme«,* ki jo je oktobra leta 1924 izdal Ivan Goll in vanjo zapisal tudi svoj nadrealistični manifest, ki pa nima z Bretonovim razen naziva nič skupnega. V njem opredeljuje Goll svoj nadrealizem kot »transposition de la réalité dans un plan supérieur (artistique)«, v njem pa napada tudi »nekaj bivših dadaistov, ki razglašajo vsemožnost sanj«. Na kratko: Debeljak je v članku poročal o Gollovem manifestu, ne da bi omenjal njegovega avtorja, in le delno o Bretonovem, čeprav ga je navajal. To nas ne sme presenetiti, saj sta manifesta izšla skorajda hkrati z nekajtedenskim razmikom. Za tisti čas literarnih vrenj in pomanjkljivih informacij ni torej nič čudnega, če se je moral naš kronist zadovoljiti s povečini ironičnimi poročili v francoskem tisku in ne z avtentičnimi viri. Tega dejstva se zavedamo, zato ta prispevek noče zmanjševati pomena Debeljakovega posredniškega dela, ampak v interesu točnosti le pojasniti nekatere pomote.

Aleš Berger

* Pri prvi številki so sodelovali med drugimi: P. A.-Biro, J. Delteil, P. Reverdy, M. Arland. Podrobneje o tem se lahko zve: *Europe*, nov.-déc. 1968, kjer je ponatisnjena omenjena številka Gollove revije.